

УДК 378.02: 372.8

В. П. БЕРЕЗЮК,

*ад'юнкт кафедри оперативного мистецтва Національної академії
Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький*

КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОЛЬОВОЇ ПРАКТИКИ З ТАКТИКИ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ

У статті проаналізовані підходи педагогів до розуміння сутності понять “критерій” та “показник”. Уточнено критерії та часткові критерії ефективності польової практики з тактики прикордонної служби. Відповідно до часткових критеріїв визначено показники ефективності польової практики з тактики прикордонної служби. Крім цього, було визначено інтегральний критерій ефективності польової практики з тактики прикордонної служби, яким є польова виучка майбутніх офіцерів-прикордонників.

Ключові слова: критерії, показники, польова практика, тактика прикордонної служби.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасних умовах розбудови Державної прикордонної служби України поряд із питаннями вдосконалення організації оперативно-службової діяльності актуальними є також методичні аспекти підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників (особливо практичної). Сьогодні на перший план постає питання, пов'язане з визначенням критеріїв і показників ефективності польової практики з тактики прикордонної служби.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Результати

аналізу останніх досліджень показують, що значна кількість провідних вітчизняних науковців досліджували сутність понять “критерій” та “показник” (Т. Бунеев [3], О. Войцехівський [4], Д. Іщенко [8], Б. Олексієнко [13], С. Сінкевич [17], В. Ягупов [20]), але поза увагою вчених залишаються критерії та показники ефективності польової практики з тактики прикордонної служби.

Метою статті є визначення критеріїв та показників ефективності польової практики з тактики прикордонної служби у Національній академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького.

Виклад основного матеріалу дослідження. Автором визначено декілька аспектів трактування понять “критерій” та “показник”. Зокрема Т. Бунеев визначає критерії як мірило, на основі якого можна здійснювати оцінювання педагогічного явища [3]. У педагогічному словнику С. Гончаренка під критерієм розуміють засіб судження, ознаку, на основі якої можна зробити оцінку, визначення або класифікацію будь-чого; мірило оцінки [18].

Г. Шабанов вважає, що критерії виражають найбільш суттєву ознаку, за якою оцінюється педагогічне явище. Ступінь вияву та якісна сформованість критерію виражаються певними показниками, які характеризуються низкою ознак. Виступаючи як мірило норми, критерій є начебто ідеальним зразком, еталоном, виражає найвищий рівень явища, що вивчається. Порівнюючи з ним реальні явища, можна встановити ступінь їх відповідності, наближення до норми, ідеалу. Проте для цього критерій повинен бути достатньо розгорнутим, розчленованим, тобто має включати певні компоненти, одиниці виміру, що дозволяють “виміряти” дійсність, порівняти її з нормою. Розгорнутий критерій є сукупністю основних показників, які розкривають норму, вищий рівень розвитку явища, що досліджується [19].

С. Сінкевич під критерієм розуміє інструмент (спосіб) для порівняння альтернатив, тобто будь-яку їх ознаку, значення якої може бути зафіксовано кількісно чи якісно. Науковець пропонує використовувати кілька критеріїв, що по-різному описують одну мету та взаємодоповнюють один одного [17].

На думку О. Войцехівського, критерій – це матеріалізована ознака, за допомогою якої оцінюється ступінь досягнення певної мети [4].

Отже, проаналізувавши різні точки зору на проблему критеріїв і показників у педагогічних дослідженнях, можна визначити критерій як ознаку, на основі якої можна зробити оцінку, порівняння реального педагогічного явища, процесу або якості з еталонним. Компонентом критерію є показник, тобто конкретний і типовий вияв одного із суттєвих боків явища (об'єкта), за яким можна встановити наявність якості, зробити висновок про рівень її розвитку. У нашому випадку можна сказати, що показник виражає ступінь вияву критерію.

Показник дозволяє судити про наявність або відсутність, а також про інтенсивність вияву певної властивості об'єкта, який спостерігають безпосередньо або опосередковано. Щоб відповідати своєму призначенню, показники повинні всебічно розкривати сутність якості, охоплювати всі основні види відповідної діяльності, характеризувати уміння і дії об'єкта, відображати досить стійкі, постійні ознаки якості [12].

Результати аналізу поглядів науковців і педагогів [10; 11; 15] щодо дослідження критеріїв і показників, а також практичний досвід навчання майбутніх офіцерів-прикордонників дають можливість визначити критерії та показники ефективності польової практики з тактики прикордонної служби.

Як відомо, будь-яке педагогічне явище практично можна оцінити кількісно та якісно. Для того щоб дослідити критерії та показники ефективності польової практики з тактики прикордонної служби майбутніх офіцерів-прикордонників, слід розробити засоби діагностики ефективності польової практики, які мають бути виражені конкретною мірою (оцінкою). Крім того, такі засоби уможливають коригування зовнішнього (з боку суб'єктів навчального процесу) і внутрішнього (самовиховання) впливів на розвиток ефективності польової практики.

Ураховуючи принцип дидактики – зв'язок теорії з практикою, а також розглядаючи практику як критерій істини, ми вважаємо за необхідне визначити якісні та кількісні критерії та показники ефективності польової практики з тактики прикордонної служби. Процес пошуку та перевірки критеріїв і показників здійснювався в два етапи:

аналіз наявних підходів щодо розуміння сутності критеріїв і показників розвитку педагогічних явищ;

безпосереднє визначення критеріїв і показників ефективності польової практики з тактики прикордонної служби.

Результати аналізу підходів вітчизняних і зарубіжних науковців [1–5; 9; 12; 14; 20] дозволяють сформулювати такі вимоги до критеріїв:

об'єктивність, тобто відображення ознак, які притаманні предмету, незалежно від свідомості і волі суб'єкта;

відображення суттєвих ознак предмета;

стійкість та постійність ознак;

зв'язок із цілями, завданнями, функціями та змістом конкретного військово-педагогічного дослідження.

Під час розробки критеріїв ефективності польової практики майбутніх офіцерів-прикордонників з тактики прикордонної служби було враховано досвід військових і цивільних психологів та педагогів: А. Алексюка [1], Г. Батигіна [2], В. Галузинського, М. Євтуха [14], Е. Ільїна [7], Я. Гнутеля [5], Л. Григоровича та Т. Марцинковської [6], П. М'ясоїда [9], В. Селіванова [16], В. Ягупова [20]. Виходячи з власного визначення польової практики з тактики прикордонної служби (система заходів щодо навчання і виховання у польових умовах, що безпосередньо пов'язана з охороною державного кордону та складає основу формування у майбутніх офіцерів-прикордонників відповідних практичних навичок з організації служби й керівництва прикордонними нарядами під час несення служби, виявлення та розпізнання слідів правопорушників, керівництво службою зміни прикордонних нарядів, організації службової діяльності відділу прикордонної служби, відділення інспекторів прикордонної служби), нами було визначено критерії і показники ефективності польової практики з тактики прикордонної служби (див. рисунок).

Для визначення рівнів ефективності польової практики з тактики прикордонної служби нами було розроблено рейтингову чотирибальну систему оцінювання. Результати рейтингового оцінювання ефективності польової практики з тактики прикордонної служби складаються із середнього бала, що в свою чергу складається з оцінок із чотирибальної системи за наведеними критеріями.

<p>Інтегрований критерій ефективності польової практики з тактики прикордонної служби – польова вивучка</p>	<p>1. Сформованість практичних навичок щодо виконання обов'язків молодшого інспектора прикордонної служби (молодший прикордонного наряду)</p>	<p>1. Практичні навички з різних способів несення служби. 2. Практичні навички щодо виявлення та розпізнання слідів правопорушників. 3. Практичні навички щодо виявлення, затримання правопорушників та доставлення їх до прикордонних підрозділів</p>	<p>1. Продуктивність – ознака нестандартного, творчого підходу у використанні набутих знань і вмінь щодо розв'язання професійних завдань.</p> <p>2. Гнучкість знань – ознака вміння застосовувати набуті знання у стандартних і нестандартних ситуаціях; знаходити варіативні способи використання знань; вміння комбінувати новий спосіб діяльності з уже відомими.</p> <p>3. Адекватність – ознака правильного сприйняття обстановки, її аналізу і прийняття рішення щодо виконання професійного завдання в певних умовах.</p> <p>4. Оперативність – ознака швидкого виконання професійного завдання без негативного впливу на його результати.</p> <p>5. Міцність знань – ознака тривалості збереження в пам'яті, відтворення їх у необхідних ситуаціях</p>
	<p>2. Сформованість практичних навичок щодо організації та керівництва прикордонним нарядом (старший прикордонного наряду)</p>	<p>1. Практичні навички щодо організації несення служби прикордонним нарядом. 2. Практичні навички щодо здійснення керівництва складом прикордонного наряду. 3. Практичні навички щодо правильного застосування зброї, спеціальних засобів та заходів фізичного впливу під час несення служби у прикордонних нарядах</p>	
	<p>3. Сформованість практичних навичок щодо організації та керівництва відділенням інспекторів прикордонної служби (змінюю прикордонних нарядів)</p>	<p>1. Практичні навички щодо організації діяльності відділень інспекторів прикордонної служби. 2. Практичні навички щодо керівництва діяльністю відділення інспекторів прикордонної служби. 3. Практичні навички щодо організації та керівництва змінюю прикордонних нарядів</p>	
	<p>4. Сформованість практичних навичок щодо організації та керівництва оперативно-службовою діяльністю відділу прикордонної служби</p>	<p>1. Практичні навички щодо організації оперативно-службовою діяльності відділу прикордонної служби. 2. Практичні навички щодо керівництва оперативно-службовою діяльністю відділу прикордонної служби. 3. Практичні навички щодо організації та керівництва оперативно-службовою діяльністю відділу прикордонної служби у різних фізико-географічних умовах</p>	

Критерії та показники ефективності польової практики майбутніх офіцерів-прикордонників з тактики прикордонної служби

Рівень ефективності польової практики з тактики прикордонної служби визначатиметься за результатами оцінювання сформованості практичних навичок майбутніх офіцерів-прикордонників щодо виконання професійних завдань з охорони та захисту державного кордону: високий, середній, низький [17, с. 55].

Запропонована система оцінювання отриманих результатів дозволить, крім визначення ефективності польової практики з тактики прикордонної служби за відповідний період навчання, внести корективи в діяльність викладачів, командирів курсантських підрозділів та самих курсантів.

З метою забезпечення одержання найбільш достовірних даних щодо ефективності польової практики з тактики прикордонної служби необхідно обов'язково залучати на різних етапах навчання різні категорії експертів:

- викладачів військово-спеціальних дисциплін;
- командирів курсантських підрозділів;
- курсантів.

Визначення й оцінювання рівнів ефективності польової практики з тактики прикордонної служби майбутніх офіцерів-прикордонників носить комплексний характер. Тут маємо на увазі те, що до дослідження відповідних якостей курсантів залучалася така категорія експертів, яка за характером службової діяльності мала про них найбільш достовірні відомості.

Висновок та перспективи подальшого дослідження. Отже, визначений інструментарій сприяє покращенню формування практичних навичок у майбутніх офіцерів-прикордонників та удосконаленню навчального процесу у Національній академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького в цілому. Перспективи подальшого дослідження зазначеної проблематики полягають у розробці методики організації польової практики з тактики прикордонної служби.

Список використаної літератури

1. Алексюк А. М. Вчення про сутність людини і виховання як суспільно-історичне явище / А. М. Алексюк // Педагогіка вищої освіти України : Історія. Теорія. – К., 1998. – С. 289–293.

2. Батыгин Г. С. Обоснование научного вывода в прикладной социологии / Г. С. Батыгин. – М. : Наука, 1986. – 271 с.
3. Бунеев Т. В. Развитие готовности в молодых офицерах-прикордонниках до самостоятельного выполнения посадовых обязанностей : дис. ... канд. пед. наук : 20.02.02 / Бунеев Тарас Васильович. – Хмельницький, 2002. – 212 с.
4. Войцехівський О. Л. Підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної діяльності в пунктах пропуску через державний кордон : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Войцехівський Олексій Леонідович. – Хмельницький, 2012. – 252 с.
5. Гнутель Я. Б. Виховна робота в сучасних умовах : теорія й методика / Я. Б. Гнутель. – Тернопіль, 1998. – 262 с.
6. Григорович Л. А. Педагогика и психология : учебное пособие / Л. А. Григорович, Т. Д. Марцинковская. – М. : Гардарки, 2001. – 480 с.
7. Ильин Е. П. Психология воли / Е. П. Ильин. – СПб : Издательство “Питер”, 2000. – 288 с.
8. Ищенко Д. В. Особенности самовоспитания курсантов-пограничников : дисс. ... канд. пед. наук : 20.02.02 / Ищенко Дмитрий Васильевич. – Хмельницький, 1995. – 254 с.
9. М'ясоїд П. А. Загальна психологія : навч. посіб. / П. А. М'ясоїд. – К. : Вища шк., 2000. – 476 с.
10. Мазур В. Ю. Методичні поради щодо проведення заняття з тактики прикордонних військ зі служби розвідувально-пошукової групи / В. Ю. Мазур, О. М. Ставицький // Збірник наукових праць № 11. – Хмельницький : Вид-во НАПВУ, 2000. – Ч. 2. – С. 55–59.
11. Мисик А. Б. Методика підготовки та проведення комплексних практичних занять з тактики та фізичної підготовки з підрозділами Державної прикордонної служби України : навчально-методичний посібник / А. Б. Мисик, А. М. Клочак, О. В. Фігура. – Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2004. – 188 с.
12. Монахов Н. И. Изучение эффективности воспитания : теория и методика / Н. И. Монахов. – М. : Педагогика, 1981. – 144 с.
13. Основы заальної та військової акмеології : підручник / Б. М. Олексієнко, Т. С. Яценко, В. М. Синьов та ін. – Хмельницький : Видавництво НАПВУ, 1999. – С. 168.
14. Галузинський В. М. Основы педагогії та психології вищої школи в Україні : навчальний посібник / В. М. Галузинський, М. Б. Євтух. – К. : ІНТЕЛ, 1995. – 168 с.
15. Підготовка солдатів до служби в прикордонних нарядах : підручник. – Хмельницький : Видавництво НАПВУ, 2002. – 187 с.

16. Селиванов В. С. Основы общей педагогики : теория и методика воспитания / В. С. Селиванов ; под ред. В. А. Сластенина. – М. : Издательский центр “Академия”, 2000. – 336 с.

17. Сінкевич С. В. Формування ціннісного ставлення курсантів вищих військових закладів освіти до вивчення іноземної мови : дис. ... канд. пед. наук : 20.02.02 / Сінкевич Сергій Валентинович. – Хмельницький, 2002. – 186 с.

18. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 374 с.

19. Шабанов Г. А. Развитие педагогического творчества преподавателей военно-учебных заведений : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Шабанов Григорий Александрович. – М. : ВПА, 1991. – 218 с.

20. Ягупов В. В. Військова дидактика : навчальний посібник / В. В. Ягупов. – К. : Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2000. – 400 с.

Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент Бунеев Т. В.

Стаття надійшла до редакції 17.02.2014.

Березюк В. П. Критерии и показатели эффективности полевой практики по тактике пограничной службы

В статье проанализированы подходы педагогов к пониманию сути “критерий” и “показатель”. Уточнены критерии и частичные критерии эффективности полевой практики по тактике пограничной службы. В соответствии с частичными критериями подобраны показатели эффективности полевой практики по тактике пограничной службы. Кроме того, был определен интегральный критерий эффективности полевой практики по тактике пограничной службы – полевая выучка будущих офицеров-пограничников.

Ключевые слова: критерии, показатели, полевая практика, тактика пограничной службы.

Bereziuk V. P. Criteria and indicators of border guard tactics field practice efficiency

The article analyses pedagogical approaches to the nature of criteria and indicators understanding. The main criteria of the efficiency of border guard tactics field practice are practical skills formed within:

carrying out the duties of border guard junior inspector (junior border patrol);

organisation and management of border guard border patrol;
organisation and management of border guard inspectors;
organisation and management of the border guard service department
operational activities.

According to the fixed criteria it has been identified partial criteria within:
different methods of the service;
detecting and recognizing footprints of the offenders;
offenders identifying and apprehending, bringing them to the department
sectors;

border patrol service organisation;
implementation of the warehouse management along the border;
organisation and management of the border guard service inspectors
sector activities;

organisation and management of border patrol;
organisation and management of the border guard service department
operational activities;

organisation and management of the border guard service department
operational in different physiographic conditions.

Each partial criterion identified indicators:

productivity – a sign of non-standard, creative use of acquired knowledge
and skills in professional tasks solving;

flexibility of knowledge – a sign of the ability to apply the acquired
knowledge in standard and non-standard situations, finding divergent uses of
knowledge; the ability to combine a new kind of operation with already known;

adequacy – a sign of the correct perception of the situation, its analysis and
choice the way of the professional tasks carrying out;

efficiency – a sign of the rapid execution of professional tasks without
adversely affecting the results;

strength of knowledge – a feature of how long it stored in memory,
implementation of knowledge ability in appropriate situations.

It was also determined the integral criteria of field practice border guard
tactics – the future border guard officers' field training skills.

Keywords: *border guard tactics, criteria, efficiency, field practice, indicators.*